

Anmeldelser

Tim Knudsen (2007)

*Fra folkestyre til markedsdemokrati.
Dansk demokratihistorie efter 1973,
København, Akademisk forlag, 477 sider.*

Bogen er et forsøg på at give et overblik over den politiske udvikling i Danmark efter 1973 på grundlag af et omfattende materiale, der beskriver vigtige ændringer i demokratiets magtforhold, institutioner og spilleregler (p. 8). Af indledningskapitlet (»Det falmende folkestyre«) fremgår, at forfatterens demokratiske idealforestilling, inspireret af Hal Koch og Alf Ross, er en form for repræsentativt deltagerdemokrati. Temaet dukker op mange steder i bogen og ikke mindst i kapitel 18 (»Markedsdemokratiet og dets efterfølger – et forsøg på overblik«), der søger at samle de vigtigste tråde.

Kapitlerne 2 (»Fra velstandsstat til social konkurrencestat«) og 3 (»Fra herskende klasse til udbrændte«) præsenteres (p. 22) som skitser med hovedvægt på centrale ændringer af den kontekst, som Danmarks demokratiske institutioner har måttet virke i efter 1973. Der er korte beskrivelser af et endog meget stort antal mere eller mindre sammenhængende faktorer (i alt ca. 30), så som åbningen for omverdenen, revurdering af markedet og den offentlige sektors forandring, herunder især den såkaldte »new public management«s indtog i forvaltningen – en udvikling der ikke ligefrem mødes med begejstring af forfatteren.

Med kapitel 4 (»Medier på speed«) indledes gennemgangen af de politiske institutioners udvikling. Kapitlet giver en oversigt over medielandskabets forandring og afsluttes med en afbalanceret diskussion af ændringernes demokratiske konsekvenser. Selv om forfatteren også ser positive træk, er det de negative, der fylder mest. I det store kapitel 5 (»Fra folkeparti-

er til markedspartier: Hvad der kommer let, går let«) serveres så under ca. 30 overskrifter historien om partiernes vanskeligheder. Opsamlingen er en smule tam i betragtning af de mange aspekter, der inddrages i fremstillingen. Det fremhæves dog, at udviklingen ikke harmonerer godt med deltagerdemokratiets idealer.

De følgende fem kapitler (6-10) behandler centrale statsorganer: Folketing, ministre og embedsmænd. Hovedbudskabet i kapitel 6 (»Myten om Folketingets revival«) er, at oppositionen i Folketinget ikke har styrket sin stilling over for regeringen. Det kan naturligvis diskuteres, men uden enighed om anvendelige indikatorer er det svært at nå til en sikker konklusion. Det forekommer dog på den anden side temmelig klart, at Folketinget (oppositionen) ikke er svækket i forhold til regeringen efter 1973, især når det erindres, at mindretalsregeringer er blevet det helt normale i Danmark. Hvis man antog, at Folketinget faktisk var svækket i forhold til regeringen, kunne man måske formode, at ministrene var blevet mere magtfulde. Men kapitel 7 (»Overbelastede ministre«) giver ikke grund til at tro, at dette er tilfældet. Ministrene er »klemte«, har et voksende arbejdspress og kender ikke i særlig grad deres faglige arbejdsområde ved første ministerudnævnelse osv. Forfatteren konkluderer, at fagministrenes autonomi er mindsket i relation til regeringens ledelse og embedsmændene, og oplister en række muligheder for at styrke ministrene.

Hermed er embedsmændene og bureaukratiet for alvor bragt på banen (kapitel 8, »De politiserende embedsmænd«). Forfatterens generelle betragtning er, at embedsmændenes voksende politiske betydning skyldes ministrenes problemer med at udfylde deres rolle som et ministeriums altdominerende ophav (dvs. »ministrenes krise«, herunder de mange tidlige døds-

fald siden 1960'erne). Kapitlet går i øvrigt nærmere ind på det stadigt tilbagevendende og uafklarede spørgsmål om embedsmændenes politiske roller. De periodiske spil mellem interesserede aktører om blandt andet indførelse af statssekretærer og politiske rådgivere er absolut spændende læsning. En særlig kategori af embedsmænd benævnes og behandles i kapitel 9 som »Statsreligionens ypperstepræster«, nemlig finansministeriets embedsmænd. Analysen af disse »djøfere« er ganske interessant. Den mest spændende minister efter 2001 (kapitel 10) er statsminister Anders Fogh Rasmussen, der omtales som den »måske stærkeste danske statsminister nogensinde«. Hvorvidt denne karakteristik holder efter valget i 2007 er dog endnu usikkert.

De resterende kapitler (11-19) er lidt af en (interessant) rodebuk, hvor der altid er noget at finde. Korporatismen er ikke død på trods af svækkede organisationer (kapitel 11, »Fra korporatisme til shopkрати«). Der er fortsat store problemer med hensyn til offentlighed i det offentlige (kapitel 12, »Den halve offentlighed i det offentlige«). Dernæst følger et stort og interessant kapitel (13) om det lokale demokratis tilstand (»Fra politik til butik: Det kommunale demokrati«). Som noget lidt usædvanligt i politologiske studier får man derefter en analyse af folkekirken problematik (kapitel 14, »Folkekirken og Fanden«), der påviser, at indre modsætninger i folkekirken hæmmer forandringer. Det ser ikke godt ud med hensyn til medarbejderdemokratiet på arbejdsmarkedet og universiteterne (kapitel 15, »Medarbejderdemokratiet på tilbageslag«). Kapitel 16 inddrager så, lidt malplaceret i sammenhængen, aspekter af domstolenes politiske rolle (»Domstolene som kontrollerende statsmagt«), der måske ikke er helt så stor, som ofte antaget. I kapitel 17 er indskudt en kortfattet drøftelse af, »Hvem er demos?, der primært er rettet mod Danmarks medlemskab af EU.

Som indledningsvist omtalt søger kapitel 18 at skabe et overblik over den politiske udvikling efter 1973. Det er ikke lykkedes optimalt. Forfatteren nævner (p. 8), at bogens kapitler er forsøgt skrevet, så det kan give udbytte at læse dem enkeltvist. Det er fuldstændig rigtigt, men: »En samlet læsning er dog nødvendig, hvis man vil have overblik.« Læseren lades imidlertid i stikken, hvad angår de overordnede resultater og konklusioner, selv om man som anmelderen har læst det hele i sammenhæng. Forfatteren har skrevet en både interessant og underholdende bog, der fortjener

at blive læst. Men han kunne have hjulpet potentielle læsere med arbejdet. En opdeling af de 19 kapitler i nogle hovedsektioner ville for eksempel være nyttig. Den kunne også have været nyttig for forfatteren selv. Så ville han nok også indse, at efterskriften (kapitel 19, »Efterskrift: Hvad blev der af kongemagten?«) er placeret lidt umotiveret, uanset at indholdet er ganske spændende, hvad angår regeringsdannelser i Danmark. Endvidere kunne de enkelte kapitlers afsnit hver for sig være strammet op, så strukturen fremstod noget tydeligere.

En anden indvending mod fremstillingen er, at koblingen mellem de teoretiske udgangspunkter og de indhøstede resultater ikke er tilstrækkelig klar. Der er dog alligevel nogle skarpe synspunkter, der fortjener at blive taget alvorligt. Det gælder således betragtningerne (p. 450) om, at: »Drømme om godartede diktaturer ledet af »filosoffer« kan igen blive legitime.« Lad os håbe, det ikke kommer så vidt.

Erik Damgaard, professor, dr.scient.pol.
Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet

**Jørgen Goul Andersen, Johannes Andersen,
Ole Borre, Kasper Møller Hansen og
Hans Jørgen Nielsen (red.)**

*Det nye politiske landskab.
Folketingsvalget 2005 i perspektiv*
Århus, Academica, 2007, 352 sider.

Efter at den danske valgforskningsgruppe i 1998 og i 2001 skrev bøgerne *Vælgere med omtanke*, og *Politisk Forandring. Værdipolitik og nye skillelinjer ved folketingsvalget 2001*, er der kommet systematik i formidlingen af hvordan man politologisk kan skildre nyere dansk politik. De politologiske valganalyser drejer sig om mere end bare journalistiske skildringer af valgkampene, på den måde som vi får dem til livs gennem mediernes. Der er kommet *perspektiv* på beskrivelserne og *analytiske forklaringer* af dansk politisk adfærd oveni de rent faktuelle rapporter. Efter den fremgangsrige magtudredning har forskellige teoretiske tilgange til studiet af institutioner, vælgeradfærd, politisk kultur og policyområder fået en sådan gennemslagskraft, at dansk statskundskab idag har skaffet sig et godt internationalt renommé, der ikke savner noget, sammenlignet med statskundskaben i de andre europæiske lande, som vi bør sammenligne os med.

Bogen er en analyse af valgundersøgelserne omkring valget år 2005, og henvender sig først og fremmest til et socialvidenskabeligt publikum, som ud over den rent traditionelle politologiske interesse, også indser betydningen af sociologiske og socialpsykologiske, samt medieteoritiske tilgange til studiet af politisk forandring.

I sammenlagt seksten kapitler, til dels baserede på empiriske undersøgelser, til dels på teoretiske overvejelser, stifter vi bekendtskab med en statskundskab med solide videnskabelige forklaringsambitioner, og dette løfter forklaringskraften, fordi teoritilgangene er formulerede for at danne generaliserede empiriske udsagn om den politiske adfærd og institutionelle udvikling. Med andre ord, de delstudier, der tilsammen udgør substansen af bogen har videnskabelige kvaliteter, der strækker sig længere end til det a-teoretiske, kronologiske og beskrivende niveau, som man ofte møder i journalistiske gengivelser af politiske begivenheder.

Bogen fokuserer særligt på mikro- og makroforandringer i dansk politik, og et af de gennemgående temata for analyserne er forholdet mellem konflikter vedrørende værdipolitik på den ene side, og konflikter baserede på mere institutionelle forhold og forholdet mellem kollektive aktører på den anden. Er vælgerne rationelle? Er de motiverede af en nøgtern forståelse af de politiske forhold, eller spiller aflejringer fra den tid, da vælgerne gennemgående havde et lavere uddannelsesniveau, en større rolle for valgresultatudgangen?

Dette er spørgsmål, som for eksempel behandles i Hans Jørgen Nielsens kapitel om hvilken slags indvandrere man ønsker i Danmark. Xenofobi og frygten for de fremmede er dalene, ifølge Nielsens analyser, trods den store opmærksomhed »fremmedpolitikken« havde i valgkampen i 2001 års valgkampagner. Det kan hænge sammen med, at der ved hvert valg udskiftes en betydelig del af vælgerkorpset, som i de sidste ti år har fået et alt stadigt højere uddannelsesniveau. Dette understøttes for eksempel af Kasper Møller Hansens simuleringer og studier af danskerne viden om politik, og hvordan denne viden fordeles på tværs af partierne. Møller Hansen konstaterer, for eksempel, »at stiger vidensniveauet for selvstændige og studerende, falder sandsynligheden for, at man vil stemme på Socialdemokraterne, mens det modsatte gælder for de højere funktionærer.« (s. 266).

Han konstaterer også, at Venstre og Konservative og De Radikale vinder stemmer, når vidensniveauet øges, mens Dansk Folkeparti og Socialdemokraterne taber stemmer. Dette er også i harmoni med det faktum, at uddannelsesniveaet er lavest blandt de medlemmer af Folketinget, som kommer fra Dansk Folkeparti, selvom dette parti lykkedes at få relative fremgange ved Folketingsvalget år 2007 i forhold til valget år 2001 og 2005. Men den relative indflydelse fra uddannelsesfaktorerne på partitilhørsforhold ligger først og fremmest *indenfor* henholdsvis venstre-blokken. Når dette er sagt påmindes vi dog også om, at Enhedslisten scorer stemmer på et generelt højere vidensniveau i befolkningen som helhed.

Et begreb, som vist nok i Danmark oprindeligt blev diskuteret af Ole Borre fra Århus Uuniversitet, og som senere er blevet videreudviklet af Mogens N. Pedersen ved Syddansk Universitet, er *volatilitet*. I hvor stor udstrækning skifter de danske vælgere parti, og hvordan påvirker det partisystemet? Vi ved fra gentagne studier, at op imod 30 procent af de danske vælgere skifter parti fra det ene valg til det næste, at de træffer sine deres beslutninger om hvem de vil stemme på meget sent, og at de – i langt mindre udstrækning end før – tydeligt identificerer sig med et, og kun et parti. Vi ved også, at hvis man en gang er havnet blandt de, der bytter parti mellem valgene, er sandsynligheden for et partiskift ved flere valg, ret stor.

I Møller Hansens, Slothuus' og de Vreeses artikel, »Man har et parti, indtil man finder et nyt: Portræt af vælgeren, som skiftede parti« analyseres vælgernes sociale baggrund i forhold til hvem, der bliver partiskiftet, sammen med graden af politisk involvering i forhold til partiskifte.

Den første analysetype er ret traditionelt sociologisk, den anden analysetype hænger sammen med den amerikanske politolog, John Zallers forestilling om, at intenst fremførte budskaber bedre når ud til vælgerne, end budskaber, der spredes på en mindre opsigtsvækkende måde.

Forfatterne kommer frem til, at der ikke er nogen stærk eller klar sammenhæng mellem politisk interesse og tilbøjeligheden til at skifte parti, hovedsageligt fordi politisk interesserede både tænker mere over sine holdninger og diskuterer dem mere end andre. Det er heller ikke muligt, at spore en effekt af mediefor-

brug uden at kontrollere for politisk interesse. Lav grad af politisk viden forefalder lader også til at påvirke tilbøjeligheden til at skifte parti, og dem med et højere vidensniveau er derfor mere trofaste mod deres parti end dem, der har et lavere vidensniveau.

Parti-identifikation er også fortsat af betydning for stabiliteten i vælgerkorpset. Den stærkeste effekt på partiskifte kommer imidlertid fra *tidspunktet når man bestemmer sig* for hvad man vil vælge. De, der udskyder beslutningen om hvad man vil stemme på til de sidste dage før valget, er helt klart de, der er mest tilbøjelige til at skifte parti. Med udgangspunkt i de analyser, som Møller Hansen, Slothuus og de Vreese har foretaget, er det også muligt at typologisere partiskifterne i fire grupper. »de uengagerede og uvidende skiftere,« »de reflekterende partimedlemmer,« »de kortuddannede og begejstrede mænd,« og en stor restkategori af »ubelutsomme partiskiftere«. Den sidste gruppe udgør ikke mindre end 48 procent af alle partiskiftere, og typologien er et godt afsæt for analyser, som kan fordybes yderligere i fremtiden.

Det nye danske politiske landskab belyses i bogen på mange flere områder, end hvad man kan gennemgå i en boganmeldelse med naturlige pladsbegrænsninger. Den ældre generation af valgforskere er ikke underrepræsenteret, og det viser sig ved en nøjere gennemlæsning af de artikler som Ole Borre, Jørgen Goul Andersen, Johannes Andersen, Søren Risbjerg Thomsen og Jørgen Elklit bidrager med, at »de gamle« har fulgt godt med i udviklingen.

Ikke desto mindre bliver man dog særlig glad for at se, at de yngre forskere ikke bare driver den analytiske udvikling videre, men også inspirerer til brugen af nye præsentationsformer af de resultater, som de kommer frem til. Den overskuelighed, som man for eksempel finder i tabel 3.3 (s. 74) »Andelen af partiskiftere i 2005 opdelt efter forskellige indikatorer for politisk involvering« er herved eksemplarisk, da den viser hvordan man kan undgå at drukne i det hav af data, som den moderne statskundskab har tilgang til.

Afsluttende kan man alment sige, at der trods alt også findes foruroligende tendenser i sporet efter den øgede tilgang på empiriske data og metodologiske innovationer, men det gælder kun i mindre udstrækning i denne rapport fra vælgerundersøgelserne i 2005. Et alment problem i dansk sammenlignende statskundskab består i, at teorier, i mange nyere politologiske

artikler, spiller en stadig mere underordnet rolle i en del af det, som publiceres, og dette gælder specielt for det, der publiceres i artikelform.

Da dataindsamling ikke længere forudsætter store og arbejdstidskrævende indsatser, inkluderer mange empiriske studier ofte en mængde af uafhængige variabler og mere eller mindre slentreriansmæssigt tilfældigt valgte regressionsmodeller og partielle regressionsmodeller, (som egentlig er det samme som »faktoranalyser«), og disse kommenteres ofte kun med en eller et par sætninger. Sådan er det heldigvis ikke i denne rapport hvor teori og empiri gives lige dele af den plads der står til rådighed.

God videnskab forudsætter et samspil mellem teori og empiri, og her har der en tid været en almen tendens til at teorierne, i meget af det vi ser i internationale konferencerapporter, er blevet neddrosslede. Med henblik på den teknologiske udvikling, der har fulgt i sporet efter, at PC'ere og avancerede statistiksystemer er blevet hver mands ejendom, kan man også skønne, at stringensen i teoretiske ræsonnementer ofte har måttet vige på grund af, at statistiske fiks-fakserier har tiltrukket sig mere opmærksomhed end udviklingen af sammenhængende politik-orienterede argumenter. Sådan er det ikke i denne rapport, som både er innovativ og robust i de metodiske tilgange.

Naturligvis er forbedrede metoder for statistisk estimering vigtige for udviklingen af politologi som videnskab, men de kan ikke erstatte substans i den argumentation som politologer leverer. Det er derfor glædeligt at den danske valgforskningsgruppe i de seneste ti år, på en velfunderet måde, har kunnet koble teori, metoder, og analyseteknik sådan at nye og ikke trivielle sammenhænge mellem faktorer, der styrer dansk politisk udvikling, har kunnet påvises i det nye pluralistiske, politiske og politologiske landskab. Måske er der endnu en lang vej til idealet, hvor statskundskabens forskning præsterer kumulative resultater, men *Det nye politiske landskab. Folketingsvalget 2005 i perspektiv* viser tydeligt, at forskningen er på rette vej.

Tom Bryder, Fil. Dr.,
Institut for Statskundskab, Københavns universitet

Henning Jørgensen og Per Kongshøj Madsen (eds),

Flexicurity and Beyond

København, DJØF's forlag, 2007, 601 sider.

For denne anmelder har det været interessant at stifte nærmere bekendtskab med bogen Flexicurity and Beyond, redigeret af Henning Jørgensen og Per Kongshøj Madsen. De 600 sider gør, at det ikke lige er den bog man tager ned af hylden for lidt aftenlæsning, og det er egentlig ærgerligt. Den består af 20 enkeltbidrag om flexicurity, EU politik, og hvordan arbejdsmarkedsreformer har fungeret i enkelte lande.

Bogen beskæftiger sig meget med begrebet flexicurity, dets historie, og hvordan det virker. Det er naturligvis de fleste læsere bekendt at ordet flexicurity stammer fra en sammentrækning af flexibility og security. Men resten af historien gives i redaktørernes indledning. Sammenhængen mellem de to begreber blev første gang diskuteret i et memorandum af den hollandske minister for sociale og arbejdsmarkedsforhold Ad Melkert i 1995 og senere gjort til et begreb af den hollandske professor Ton Wilthagen i 1998. Senere i 1999 beskriver det danske Arbejdsministerium det danske arbejdsmarked som en gylden trekant af en fleksibel arbejdsstyrke, høj arbejdsløshedsunderstøttelse og en aktiv arbejdsmarkedspolitik. OECD tager tråden op i 2004 og har et afsnit om »the Danish Flexicurity Approach«. Og dernæst er begrebet blevet allemandseje, ligesom det forbindes med den danske succes med at få arbejdsløshedsprocenten til at falde. Danmark og Holland får her en prominent stilling som de to lande, hvor politikken er udviklet, men der er dog en række forskelle påpeger forfatterne. I Holland gik politikken ud på, at skabe ikke-standard job og forsyne disse job med mere sikkerhed. Dette har blandt andet betydet, at der er skabt hundredtusinder af deltidsjob, hvor navnlig kvinder arbejder ganske få timer om ugen. Anmelderen kan tilføje, at det er ganske få timer, fx 11 timer om ugen for mange. I mange tilfælde er det ganske vanskeligt for de deltidsramte kvinder at få heltidsbeskæftigelse, for så er de ikke mere fleksible i arbejdsretlig forstand. Hollandske mænd på den anden side har heltidsjobbene og de er mig bekendt ikke særligt fleksible.

Det er her lidt mærkeligt, at dette aspekt kun omtales lidt i andre dele af bogen. I Danmark er situationen anderledes, for her er fleksibiliteten forbundet med

standard job. Ansatte kan i de fleste tilfælde fyres med relativt kort varsel, og virksomhederne begrænses ikke i deres ansættelses- og fyringspolitik. Som bogen rigtigt anfører, er der faktisk en del begrænsninger i de kollektive overenskomster, som en udenlandsk eller en dansk betragter ikke så let får øje på. Danmark har også et universelt velfærdssystem med et generøst arbejdsløshedssystem, ligesom vi har et omfattende aktiveringssystem. Forfatterne er udmærket opmærksom på, at Danmark og flexicurity lige nu får mere opmærksomhed, end situationen måske kan bære. Med deres titel på deres konklusion »A Pyrrhic victory for flexicurity« slår de tonen lidt an i spørgsmålet, om det er en politik, der kan anvendes i andre lande. Den beskedenhed er værdsat og nødvendig, for det er ikke mere end 15-20 år siden, at arbejdsløsheden i Danmark steg og steg, og var blandt de højeste i Europa helt frem til 1994. Efterfølgende er der sket en række ting, som har bedret de økonomiske forhold væsentligt (olie i Nordsøen, murens fald, det indre marked, globaliseringen, men også et mere konkurrencedygtigt dansk marked), ligesom vi gradvist har skærpet kravene i arbejdsmarkedspolitikken.

Günther Schmid sammenligner i sit kapitel, hvordan de forskellige arbejdsmarkedssystemer virker. Hans spørgsmål er ikke bare, hvorfor Europa har så forskellige resultater på arbejdsmarkedet, men også om forskelle virkelig betyder noget. Når alt kommer til alt synes det netop at være denne type af spørgsmål, forskerne og politikerne skulle stille sig inden de begynder at foreskrive en bestemt medicin. Schmid ser her på jobkabelsen, hvor Danmark ikke gør det specielt godt, mest fordi vi har nået et højt niveau, men argumentet påkalder sig egentlig en nærmere analyse. Dernæst ser han på den økonomiske velfærd, hvor det klart viser sig, at USA har det højeste output pr ansat, men det skyldes, at amerikanerne arbejder mange flere timer end europæerne, samt at de tilsyneladende er ret effektive. Tilsvarende er Frankrig det land, der har den højeste produktivitet pr arbejdstime, men er samtidig det land, der har den laveste normalarbejdstid og den højeste arbejdsløshed. Hvad kan man få ud af det? Schmid konkluderer, at »the gap in economic prosperity seems to be more an expression of different preferences and less a sign of weakness in economic performance«. Det kan jeg ikke være uenig med ham i. Men han lader en hel masse interessante problemstillinger ligge omkring skat og arbejdstimer samt om, hvordan amerikanerne kan »overleve« den lange arbejdstid og alligevel have mere fritid, samt

omkring ændringer i indkomstfordelingen i USA i de senere år. Nogle af disse forskelle beror på valg, andre følger af følgerne.

Peter Auer søger i sit kapitel efter optimale arbejds-markedsinstitutioner og trækker her på en del af den nyere økonomiske litteratur om optimale institutioner. Under alle omstændigheder er institutionerne meget forskellige, men alligevel er effekterne måske ikke så forskellige. I det enkelte land er det tilmed vanskeligt at påvise en bestemt effekt af fx at ændre niveauet for job beskyttelsen eller generøsiteten af understøttelsen. Anmelderen kan forstå Auers bekymring mht at skabe tilpas laboratorieagtige observationer, men synes nu nok, at hans valg af sekundære kilder er noget biased, idet der findes mange mikroøkonomiske studier af effekter af understøttelse, som viser, at folk er længere arbejdsløse, når understøttelsen er høj. Problemet her er, at Auer ligesom alle de andre forfattere i bogen mest anvender makrodata og makrorelationer, som ikke siger meget om de kausale forhold. Han finder i et af underkapitlerne, at det stabile job ikke er ved at forsvinde, idet han ganske rigtigt påpeger, at en del af den øgede personaleomsætning er sket for unge mænd, mens kvinderne er blevet mere stabile. Så i nogen grad er der tale om, at unge nu prøver flere job, end de gjorde tidligere. Det er helt i tråd med, hvad anmelderen og andre finder på danske data.

Bernard Gazier skriver i kapitel 4 om at lave ændringer i arbejdsmarkedspolitikken. Han nævner efter en lang indledning, at de forsøg, der er gjort på at få mere fleksibilitet (Harz reform i Tyskland, en ungdomsreform i Frankrig, og en tilsvarende i Italien) er forliste, fordi de ikke skabte sikkerheden først. Og dette er naturligvis værre i systemer, hvor der ikke er gensidig troværdighed mellem parterne og på den enkelte arbejdsplads. Derfor kan flexicurity ikke ses uafhængigt af, hvordan der forhandles løn i det enkelte land. Og netop mht decentralisering af løndannelsen er Sverige og Danmark nok kommet længere end de fleste andre lande. Det kunne ikke være sket uden stor gensidig troværdighed og et system på den enkelte arbejdsplads, der fremmer denne troværdighed.

Thomas Bredgaard, Flemming Larsen og Per Kongshøj Madsen skriver om den danske model og tager udgangspunkt i en dataanalyse af den danske mobilitet. De ser på hele arbejdsmarkedet i IDA og finder fx, at 700.000 personer skifter job hvert år. Denne an-

melder kan kun værdsætte, at de kigger på data. Men det er svært at se på så ukritisk brug af data. For det første er det meget tvivlsomt at anvende data om jobskift i den offentlige sektor, som de gør, fordi arbejdssted ikke er veldefineret i den kommunale sektor i IDA. Desuden er der et problem med virksomhedssammenlægninger, hvor der medregnes jobskifte for alle, der er involveret. En fodnote nævner problemet, men der reflekteres ikke over det. Andre danske resultater viser, at der er knap 400.000 i den private sektor, der skifter job hvert år, jvf Eriksson mfl, 2008. Det lemfældige eller dårlige dataarbejde er med til at gøre resten af resultaterne grænsende til uinteressante.

I hele taget synes forfatterne i betydelig grad at være uvidende om den betydelige forskning, der er internationalt publiceret fra en forskergruppe lidt syd for Ålborg, at det nærmer sig det betænkelige for den videnskabelige proces, hvor man skal søge at bevæge sig frem mod større viden og ikke må basere sig på gamle og falsificerede resultater. Den eneste reference, der er til anden dansk forskning, der ikke er lavet i Ålborg, er ovennævnte fodnote. Der er ikke andre henvisninger til trods for, at nævnte miljø syd for Ålborg har sprøjtet papirer ud i danske og internationale tidsskrifter i de senere år. Desværre er dette med til at ødelægge ens indtryk af andre dele af den forskning, der i øvrigt henvises til i bogen.

Raul Eamets og Tiiu Paas skriver om at kombinere fleksibilitet og sikkerhed i de baltiske stater og det giver et meget tiltrængt syn på, hvad der er sket i de postkommunistiske stater, hvor der tidligere herskede absolut jobsikkerhed, lav produktivitet men også en lav løn.

I en af de sidste artikler forsøger Flemming Ibsen at besvare spørgsmålet om fleksibilitet betaler sig, og det er naturligvis et af de afgørende spørgsmål, som enhver »policy maker« bør stille sig. Han forsøger at besvare spørgsmålet ved at se på to mål på tre forskellige tidspunkter og bruger IDA-data til det. Han definerer et mål for lønvækst som antallet inden for en gruppe, der får en positiv lønændring minus antallet med en negativ lønudvikling, men mener procent. Desuden ser han på lønspredningen, men det er ikke klart, hvordan den måles. Forståelse af de mange tabeller i kapitlet hæmmes af, at de anvendte mål er meget ukonventionelle. En konklusion er, at løn og beskæftigelse er meget stabil både mht. beskæftigelse

og løn. Hans hovedkonklusion er, at den sikre vej til at få en højere løn er at blive i jobbet og i den samme branche. Den første konklusion er unægtelig i modstrid med det faktum, at danske medarbejdere ofte skifter job, ligesom det er i modstrid med, hvad der er fundet i Bingley og Westergård-Nielsen (2006), hvor det bl.a. vises, at 2/7 af al lønstigning over et helt arbejdsliv skyldes, at folk har skiftet job.

For denne anmelder synes bogen at have nogle mangler. For det første synes jeg, at det er besynderligt, at ingen med delvis undtagelse af Flemming Ibsen synes at beskæftige sig med, om fleksibilitet egentlig er et gode for både medarbejdere og virksomheder, og hvis det er, hvad beror det så på. Vi ved således, at fleksibilitet fører til stor personaleomsætning, som er meget omkostningskrævende for virksomhederne og har en række konsekvenser for medarbejderne. En af dem er, at det betaler sig mindre for virksomhederne at ofre dyr optræning på medarbejdere, som ikke forventes at blive der ret længe, en anden er, at lønkonkurrencen mellem virksomhederne formentlig er stærkere, end hvis der ikke var så stor personaleomsætning. For medarbejderne betyder personaleomsætningen, at de må stille krav til bedre indkomstsikkerhed, som også beskrevet.

En anden ting, som i bogen næsten forbigås (Günther Schmid er undtagelsen), er, at den danske model er meget dyr. OECD beregner årligt, at den danske udgift til arbejdsmarkedspolitik andrager 5% af BNP. Og det vel at mærke samtidig med, at arbejdsløsheden er rekordlav. Det er altså mange penge sammenlignet med, at vi bruger ca 9% på sundhedsvæsen og 10% på uddannelse. Måske er forklaringen på, at man kan bruge så mange penge på arbejdsmarkedet, uden at folk laver vrøvl, at det danske samfund i disse år får et ekstra tilskud fra olien i Nordsøen på omkring det samme beløb!

Overordnet vil jeg sige, at der efter min smag er for meget klassifikationsdebat og for lidt analyse af data. Ligeledes savner jeg en mikroøkonometrisk tilgang, hvor man ser på mekanismer og årsagsforklaringer og ikke bare korrelationer af makrotal. Bogen og dens danske bidragydere skal roses for at sige – med nogle andre ord, ganske vist – at den danske model ikke er et resultat af et intelligent design, men er fremkommet gennem udvikling. Vi har været så heldige at kunne bygge traditioner og institutioner op på fredelig vis i over 100 år efter trial and error uden den store ideologi og politisk indblanding. Men derfor er det

selvfølgelig vigtigt, at vi kan fortsætte denne udvikling.

Niels Westergård-Nielsen, Professor
Russell Sage Foundation, New York.

Referencer:

Bingley, P and N. Westergaard-Nielsen, Job Changes and Wage Growth over the careers of Private Sector Workers in Denmark, in eds H. Bunzel, B.J. Christensen, G. R. Neumann and J-M. Robin: Structural Models of Wage and Employment Dynamics«, Contributions to Economic Analysis, Vol. 275, 2006.

Eriksson, T and N. Westergaard-Nielsen, Wage and Labor Mobility in Denmark, 1980-2000, in Lazear, E. and K Shaw, NBER, Cambridge, 2008.

Jesper Jespersen

Makroøkonomisk metodologi

– i et samfundsøkonomisk perspektiv

2007, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 304 sider.

I sin nyligt forsvarede doktorafhandling gør Jesper Jespersen (JJ) noget, som økonomer gør alt for sjældent – han tager helt grundlæggende metodespørgsmål op i et videnskabsteoretisk perspektiv. Det er modigt, spændende og højst relevant, fordi – som JJ overbevisende påviser – metodespørgsmål er helt afgørende for økonomi som videnskab.

Sat på spidsen deler JJ økonomer op i the good guys og the bad guys. The bad guys udgør en klar majoritet og er i doktorafhandlingen fra dansk side specielt repræsenteret ved professor Torben M. Andersen. The good guys er udover JJ selv afhandlingens ubestridte helt Keynes og så de økonomer, der loyalt prøver at forvalte arven efter Keynes – nemlig post-keynesianerne.

Der er mange forskelle på de to lejre, men den væsentligste er, at de gode tager udgangspunkt i 'virkeligheden', når de teoretiserer, medens de 'slemme' neoklassikere/nykeynesianere gladeligt deducerer sig frem til deres teorier uden at bekymre sig alt for meget om virkeligheden. Ved 'virkelighed' forstår JJ ud fra et poppersk ideal det, som vi empirisk set kan observere. Samtidig erkender han dog, at der er dybere lag, som ikke kan iagttages empirisk, men som vi al-

ligevel må have teorier om. Alligevel holder JJ fast i, at der eksisterer en faktisk eksisterende virkelighed bl.a. i form af en række statistiske data, som økonomer i deres teoridannelse bør søge at relatere til så meget som overhovedet muligt frem for at påtvinge virkeligheden en ligevægt, der må siges at være en forestilling (en social konstruktion ville en politolog sige) frem for en empirisk realitet.

For mainstreamøkonomer er det mest provokerende ved JJ's doktorafhandling tre forhold. For det første vil nykeynesianere som Torben M. Andersen formentlig betakke sig at blive slået i hartkorn med nyklassikere som Lucas, der helt har afskrevet såvel den økonomiske politik som ufrivillig ledighed. Det må gøre ondt helt ind i sjælen, at JJ – i øvrigt helt i overensstemmelse med min egen vurdering – betragter de to skoler som metodisk set så paradigmatisk ens, at de med føje kan gå under samme betegnelse: neoklassikere.

For det andet fremstilles post-keynesianere og neoklassikere i vidt omfang som ligestillede – på trods af at post-keynesianerne kun udgør en lille eksotisk skole af økonomer. Her kan man undre sig over, at JJ ikke gør mere ud af dette aspekt. Når nu neoklassikerne ifølge JJ så åbenlyst tager fejl – hvordan kan de så have så mange tilhængere? JJ har tilløb til en forklaring herpå. Han lancerer den velkendte forklaring, at det er det underliggende naturvidenskabelige ideal og den matematiske præcision, der appellerer til mange. Derimod kan man undre sig over, at han kun går let henover spørgsmålet om ideologi som mulig delforklaring. Til JJ's forsvar må man sige, at det er vanskeligt at forklare den massive og stort set ukritiske tilslutning til en teori, der ifølge JJ's fremstilling har så mange åbenlyse problemer med at håndtere den virkelighed, den foregiver at være relevant for.

For det tredje vil en neoklassiker læse bogen, som om den traditionelle lærebogsøkonomi stort set er ubrugelig. Det mener JJ formentlig ikke, eftersom han selv har bidraget til denne branches produktion. Man kan dog undre sig over, at han ikke i højere grad diskuterer, om der er dele af den neoklassiske teori, der faktisk kan bruges. Og i givet fald: Skyldes det så udelukkende, at neoklassikerne har holdt fast i dele af den keynesianske arv?

Jeg er ikke neoklassiker og har derfor haft stor glæde af at få genopfrisket en række metodiske problemer ved den neoklassiske teori, samtidig med at jeg oplever at være blevet ført frem til fronten for den traditionelle makroøkonomiske teori. Derudover har jeg fået genopfrisket og endog uddybet mit kendskab til Keynes – endog i en ganske kritisk udgave. Det egentlige nye for mig har imidlertid især bestået i dybden og grundigheden i behandlingen af grundlæggende metodiske spørgsmål

Men jeg sidder også tilbage med et spørgsmål som en fremtrædende post-keynesianer Jan Kregel en gang stillede og også søgte at svare på: 'Where do we go from here?' En fundamentalistisk læsning af JJ ville konkludere, at man nærmest bør starte med en blank tavle (tabula rasa), hver gang der opstår et økonomisk problem, man gerne vil forholde sig til. Man kan dog forstå, at Keynes leverer nogen eviggyldige brikker – herunder teorien om den effektive efterspørgsel, som i JJ's glimrende fortolkning også er en teori om udbudet (!) – men hvad post-keynesianerne har leveret efter Keynes ud over en række metodiske betragtninger, er uklart. Man forstår imidlertid på JJ, at den post-keynesianske teori står i lidt af et vadeded, hvor netop fundamentale metodologiske spørgsmål og forholdet til kritisk realisme fylder meget.

Derfor – på trods af at JJ fremstår som en konstruktiv økonom – så er en masse blevet revet ned – uden at det erstattes af noget, der bare ligner et flyvefærdigt alternativ. Det forhold at JJ i realiteten kun har en helt anden metodisk tilgang at tilbyde er bestemt ikke nok til at overbevise neoklassikerne om, at de skal smide deres teori på lossepladsen... Dertil kommer, at de fleste danske neoklassikere end ikke vil ulejlig sig med at læse JJ's værk. De få, der alligevel vil gøre det, burde i princippet opnå et stort udbytte, men vil formentlig per automatreaktion tage afstand fra JJ's tanker. Det så man allerede ved JJ's doktorforsvar (efter sigende) og ved en senere fremlæggelse af afhandlingens resultater på Aalborg Universitet.

Det er måske heller ikke så mærkeligt – JJ's tanker underminerer alt det, som neoklassikerne *tror* på. Derfor kan man da også spørge, hvem JJ egentlig henvender sig til. De allerede overbeviste som undertegnede? Eller skal man se dette værk som et nødvendigt forspil til JJ's næste værk, der forhåbentlig vil behandle post-keynesiansk teori om centrale og *aktuelle* økonomiske problemstillinger, som han tidligere

har gjort det på et mere debatagtigt grundlag? Et sådant værk ville måske også i højere grad tvinge neoklassikerne til at gå konstruktivt ind i en debat.

Der er dog ingen grund til overdreven optimisme. Hvor JJ i høj grad magter dialogen og behandler den neoklassiske teori indgående, der er det helt gængs praksis blandt neoklassikere ubevidst eller bevidst fuldstændigt at ignorere anderledes tænkende økonomer. (Det bør retfærdigvis tilføjes, at JJ har fundet én mainstream lærebog med et helt kapitel om post-keynesiansk teori! Det kom faktisk bag på mig...).

Men hvorfor er spørgsmålet om metode så centralt for JJ? Fordi hans helt afgørende pointe er, at metoden bestemmer resultaterne. Dvs. de policy-anbefalinger, som økonomer glad og gerne deler ud af, er produkterne af en teori, der handler mere om, hvordan virkeligheden 'burde' være end, hvordan den rent faktisk er. Den kritik kan jeg kun erklære mig enig i, men igen må man spørge: hvordan kan det lade sig gøre? Politik-anbefalingerne har tydeligvis en vis genklang. Hvorfor? Fordi de tækkes magthaverne? Som følge af den tilsyneladende præcision? Genkendelighed? Eller fordi noget af det virker i en vis udstrækning? JJ er her tavs, men undrer eller ærgrer sig sikkert lige så meget som mig.

Og så til sidst et par hjertesuk. Bogen virker i for høj grad, som om den er strikket sammen af uafhængige papers. Det betyder for det første, at sammenhængen mellem kapitlerne ofte er uklare. Dernæst fører det til mange gentagelser – af centrale pointer, af de samme citater – sommetider oversat og andre gange ikke. Hvad angår kilder, så har Christian Knudsen udarbejdet et omfattende værk om økonomisk metode for en del år siden, som har så mange berøringsflader med JJ's arbejde, at det undrer, at den ikke figurerer i litteraturlisten eller i teksten. Man kunne også i denne type af publikation ønske, at der var et stikordsregister. Derudover er der en del anglicismer eller direkte engelske ord midt i den danske tekst ('reasonable'), en række stavfejl ('sandskorn', 'kontracyklisr' (!)) og forglemmelser som, at New Yorks børser reagerer, hvis kursen på aktieindekset falder 'x procent' (note 3, p. 203). Det er vist gået lidt for stærkt til sidst. Men doktor blev han da – helt fortjent!

Poul Thøis Madsen, Institut for Økonomi, Politik og Forvaltning, Aalborg Universitet

Carsten Strøby Jensen

Arbejdsmarkedsrelationer i Danmark – fra konfliktbaseret konsensus til konsensusbaseret konflikt
Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København, 2007, 318 sider.

Carsten Strøby Jensen har skrevet en oversigts- og lærebog til et fag (»industrial relations«), som ikke eksisterer – i Danmark altså. Det gør det til gengæld i en lang række lande omkring os, og det har længe været et fast undervisnings- og forskningsområde i USA, UK og på kontinentet. Danmark har nogle få forskningsmiljøer, der beskæftiger sig med emnekredsen, men ingen uddannelse, der sigter på at professionalisere arbejdsrelationer, konflikt håndtering og arbejdsmarkedspolitiske indsatser. De historiske rødder til »industrial relations« (IR) går helt tilbage til begyndelsen af sidste århundrede; det er den internationale betegnelse for studiet af arbejdsrelationer – institutionaliserede som mindre institutionaliserede, arbejdskonflikter, reguleringer af arbejdsmarkedet og arbejdsforholds betydning for samfundsforandringer. Forholdet mellem lønmodtagere og arbejdsgivere har traditionelt været i centrum for interessen, men staten er en fast tredje part: som arbejdsgiver, som intervernerende instans og som den institution, der sætter procedurale og legale rammer for IR; og følgelig må der et bredere perspektiv på det, der opregnes under objektet for IR-forskning. Normalt er denne meget problem- og historieorienteret, multidisciplinær og ofte næsten lige så normativ som teoretisk forklaringsorienteret.

Når vi nu med Carsten Strøby Jensens bog har en første samlet fremstilling af, hvad »industrial relations« dækker, samt en særskilt beskrivelse af det danske system – »den danske model« i begrebsliggørelsen fra FAOS (Forskningscenter for Arbejdsmarkeds- og Organisationsstudier), som forfatteren har tilknytning til -, så må vi forvente at få en introduktion både til den internationale litteratur og dens hovedresultater og til den samlede danske forskning og ditto resultater. Det forsøger forfatteren da også at give samtidigt med, at han vil forfølge en tese om, at den danske model har ændret karakter ret fundamentalt, så man i stedet for arbejdskonflikter vil få en konfliktfri udvikling af det danske arbejdsmarked fremover. Carsten Strøby Jensen formulerer dette som en ændring fra »konfliktbaseret konsensus« til »konsensusbaseret konflikt«.

»Arbejdsmarkedsrelationer i Danmark« er delt op i 11 kapitler, hvor første kapitel er en introduktion til feltet og diskussion af definitioner af »industrial relations«. Carsten Strøby Jensen påpeger, at det traditionelt er det kollektive overenskomstsysteem, der har stået i centrum for interessen, men at der gennem de seneste par årtier er kommet stigende opmærksomhed omkring de arbejdspladsnære relationer mellem ledelse og medarbejdere. Human Ressource Management (HRM) synes at have taget tæten i flere henseender, og da kommer personalepolitiske problemstillinger til at dominere over studiet af nationale IR-systemer. De grundproblemstillinger, forfatteren sætter sig for at præsentere, afspejler denne dobbelt- og flerstrengethed. I særskilte kapitler får de faglige organisationer, arbejdsgiverorganisationerne og staten behandling som de tre hovedaktører, og grunde til organisering på lønmodtager- og arbejdsgiverside diskuteres. Dernæst bliver de kollektive overenskomstforhandlinger genstand for nærmere analyse, hvor forfatteren har indsigt i både de private og de offentlige overenskomst- og aftalesystemer og deres forandring. Decentralisering af overenskomtsystemerne påpeges som væsentligt. Mikroniveauets processer og strukturer, centreret omkring ledelses-medarbejder-samspil, sættes der fokus på i et selvstændigt kapitel, inden Carsten Strøby Jensen præsenterer en del komparative oplysninger om organiserings-, centraliserings- og dækningsgrader i Europa. Forhold som lav jobbeskyttelse i Danmark registreres og nævnes som del af dansk »flexicurity« (som han i øvrigt ikke gør meget ud af). Endelig dyrker forfatteren den europæisering af »industrial relations«, som har gjort sig stærkere gældende siden 1990'erne, og hvor spændingen mellem »den danske model« og overnational regulering af arbejdsforhold – bl.a. gennem direktiver og autonome sociale dialogaftaler – ikke kan lades upåagtet. De senere års »bløde« EU-reguleringer har gjort spændingerne mindre følbare, hvad den europæiske beskæftigelsespolitik føres som bevis på. Sluttelig tages globaliseringsspørgsmålet op, men den danske model anses dog ikke for at være stærkt truet.

Det er Carsten Strøby Jensens afsluttende pointe, at med de forskellige økonomiske »udfordringer«, den danske model står over for, og med den konfliktreducerende decentralisering, der er sket af aftalesystemet, vil den grundlæggende interessekonflikt mellem lønarbejde og kapital have udspillet sin rolle. Da diskussionen om økonomisk demokrati (ØD) døde ud i 1979, blev den konfliktoriske grundrelation ændret.

Konsensus har taget over, og fagforeninger har ændret deres rationale. Som det hedder i en ikke utypisk formulering: »Fagforeninger skal levere performativitet og funktionalitet.« (pp. 281-282). Klassekampen er afblæst endeligt – tilbage er kun små fordelingskonflikter. Her er begreber som »funktionalitet« og »performativitet« helt uden materielt indhold, altså løse begreber, der ikke binder en definition i andet end en negativ bestemmelse, der er forfatterens farvel til klassekamp og konfliktorienteret analyse. Der er hverken en tilfredsstillende argumentation eller en adækvat bevisførelse bag. Reelt er det et slogan om ændringer fra »konfliktbaseret konsensus« til »konsensusbaseret konflikt« mere end det er analyseresultater, forfatteren tyer til. Og det skal sikkert snart vise sig, at konflikter stadig er del af arbejdsmarkedets funktionsmåde – også til mere end »funktionel« tydeliggørelse af fordelingsønsker. Forfatteren indrømmer, at det danske system formelt set ikke har ændret sig meget siden starten af sidste århundrede, men på det »reale plan« mener han, at det er et radikalt nyt system, vi har fået. Næppe. Man tør vel forsigtigt minde forfatteren om, at vi siden ØD-debatten også har haft storkonflikter i 1985 og 1998!

Fortjenesten ligger mere i at have leveret en første, mere sammenhængende oversigt over IR-problemstillinger og have samlet en lang række faktuelle oplysninger, som er sat ind i en sociologisk forstået IR-ramme. Det skal forfatteren høste anerkendelse for. Også for at ville argumentere så kraftigt for vigtigheden af et nærmere studium af de arbejdsrelationer og arbejdsmarkedsforhold, der viser sig som mere og mere afgørende for, hvordan nationens velstand, virksomhedernes bundlinje og lønmodtagernes ve og vel vil udvikle sig. Alligevel kan bogen ikke siges at være vellykket i alle henseender. Den bygger på forholdsvis få kilder, både hvad angår international og dansk litteratur. Der er f.eks. ingen henvisninger til Nils Elvanders analyser af IR-forskningens udvikling i forskellige lande og i Skandinavien (publiceret 1998 – 2002), lige så lidt som dansk forskning, der ikke er lavet i FAOS-regi, oftest glimrer ved sit fravær (bl.a. er det useriøst ikke at nævne Per Kongshøj Madsens bidrag til den danske og internationale »flexicurity«-forskning). Meget er for indholdsfattigt eller upræcist: det gælder f.eks. den smalle omtale af både den danske og den europæiske beskæftigelsespolitik (der heller ikke har nedbringelse af arbejdsløshedstallet som omdrejningspunkt), ukorrekt fremstilling af arbejdsretslige forhold (hvor der bl.a. systematisk refe-

teres til »mæglingsskitser«, som overhovedet ikke findes normeret i forligsmandsloven), og udokumenterede påstande om »korporatismens død« (hvor ny aktiv arbejdsmarkedspolitik fra 1994 dog ellers installerede 14 regionale arbejdsmarkedsråd og et centralt landsarbejdsråd). Det skinner kraftigt igennem, at forfatteren er sociolog – bestemt ikke politolog, økonom eller jurist.

Bogen har både bredde, brod og berettigelse, om end den skæmmes af slap og dårlig kommasætning, sproglige uklarheder og forkerte forkortelser (the European Employment Strategy forkortes EES – ikke

som ESS). Vi har manglet en samlet fremstilling af IR-systemer og det danske systems særtræk, og det er tydeligt, at Carsten Strøby Jensen har bred sociologisk viden at trække på. Lad os håbe, vi fremtidigt kan få deciderede uddannelser inden for området, så en bog som denne også vil få en veldefineret målgruppe.

Henning Jørgensen

Professor, Institut for Økonomi, Politik og Forvaltning, Aalborg Universitet